

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

Голова приймальної комісії
Ректор _____ С.Ф. Марова
«12» березня 2020 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
для вступу на навчання
на базі диплома магістра / спеціаліста
для здобуття вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні
ступеня «**ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ**»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності **051 «Економіка»**
освітньо-наукова програма «Економіка»

Затверджено на засіданні
приймальної комісії.
Протокол № 4 від 10.03.2020 р.

Програма вступного випробування для здобуття вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні ступеня «Доктор філософії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» денної та заочної форм навчання на базі ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), а також додаткового випробування – співбесіди для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, що зазначена в дипломі магістра (спеціаліста).

Укладачі:

доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри управління персоналом
та економіки підприємства, проректор
з наукової роботи

О. В. Балусьва

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки підприємства

А. С. Кумачова

Гарант освітньо-наукової програми:
доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри управління персоналом
та економіки підприємства, проректор
з наукової роботи

О. В. Балусьва

Програму розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри управління персоналом та економіки
підприємства.

Протокол від «26» лютого 2020 року № 7.

ПЕРЕДМОВА

Програма вступного випробування до вступу на навчання для здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» відображає загальне коло кваліфікаційних вимог до теоретичних та практичних знань вступників, а також компетентної здатності здійснення наукових досліджень, яким має володіти фахівець зі спеціальності 051 «Економіка».

Метою складання вступного іспиту є перевірка й оцінювання фундаментальних знань вступників із функціонування підприємств і державних систем, механізму управління економікою на мікро- та макрорівнях, а також форм, методів й економічних важелів регулювання економічних процесів та встановлення їхньої достатності для проведення наукових досліджень з обраної галузі науки.

Програма вступного іспиту сформована відповідно до спеціальності 051 «Економіка». Основу цієї програми склали ключові положення таких дисциплін: «Політична економія», «Історія економіки та економічної думки», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Економіка підприємства» та ін. На основі даної програми складається перелік питань вступного іспиту й формуються екзаменаційні білети.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Порядок проведення вступного випробування до вступу на навчання для здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» передбачає виконання вступниками комплексного завдання, що складається з двох частин.

Перша – тестові завдання, які охоплюють зміст всіх дисциплін, що виносяться на вступне випробування.

Загальна кількість завдань тесту – 50.

У кожному варіанті тестових завдань подається інтегрований матеріал певного функціонального спрямування з різних дисциплін, що дозволяє виявити рівень теоретичної і практичної підготовки вступників.

Тести подаються у закритій формі і містять дві компоненти: запитальну (змістовну) частину та варіанти відповідей. До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.

Завдання вважається виконаним, якщо вступник вибрав і позначив правильну відповідь у бланку відповідей.

Друга частина комплексного завдання включає 2 розрахункові задачі, вирішення яких також потребує знань і навичок із зазначених курсів.

За кожне правильне розв'язання задачі вступник отримує до 25 балів. Максимальна сума балів за правильне вирішення задач складає 50 балів.

Кількість варіантів комплексного завдання – 2. На виконання комплексного завдання відведено 120 хвилин.

Оцінка знань вступників зі вступного іспиту здійснюється за **100-бальною** системою за двома складовими:

1) за результатами тестового контролю вступник отримує максимально **50 балів** (1 бал * 50 тестів);

2) за результатами розв'язання практичного завдання максимально отримує 50 балів (25 балів за перше і 25 балів за друге завдання).

Тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді оцінюються в 0 або 1 бал:

1 бал, якщо вказано правильну відповідь;

0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано.

Кожна задача оцінюється за такими критеріями:

25-22 бали – завдання виконано повністю, задача розв'язана цілком вірно з наведенням вірних формул та розрахунків, відповідним поясненням та обґрунтуванням отриманих відповідей, які свідчать про рівень навичок та вмінь, висновки аргументовані та оформлені належним чином;

18-21 бали – завдання виконано повністю, задача розв'язана вірно, але відсутні пояснення;

12-17 балів – завдання виконано не менш як на 70%, при вирішенні задачі зроблено арифметичні помилки, однак алгоритм розв'язання вірний;

6-11 балів – завдання виконано не менш як на 50%, припущені незначні помилки у розрахунках або оформленні;

1-5 балів – задача виконана менш як на 50%, припущені принципові помилки в розрахунках і оформленні;

0 балів – задача вирішена цілком невірно або взагалі немає рішення.

Підсумкова оцінка вступного випробування складається із загальної оцінки за всі завдання. Вступник може набрати від **0** до **100** балів включно.

Вступник, який набрав менше за **60** балів на вступному випробуванні, не допускається до участі у конкурсі на здобуття вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні ступеня «Доктор філософії».

Шкала переведення кількості балів, отриманих за результатами вступного випробування у оцінку за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання ЄКТС	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
A	Відмінно	$90 \leq RD \leq 100$
B	Добре	$82 \leq RD < 89$
C		$74 \leq RD < 81$
D	Задовільно	$64 \leq RD < 73$
E		$60 \leq RD < 63$
FX	Незадовільно	$35 \leq RD < 59$
F		$RD < 34$

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ В РОЗРІЗІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Тема 1. Предмет і метод політичної економії

Поняття політичної економії як складової частини економічної теорії. Визначення предмета політекономії. Економічна теорія і політична економія: проблеми взаємозв'язку. Виникнення та етапи розвитку політекономії. Методи пізнання економічних процесів: загальні, специфічні, методи наукових узагальнень та абстракцій, аналізу, синтезу, кількісний, якісний аналіз, індукція та дедукція. Економічна політика. Економічна дійсність та економічна теорія. Взаємозв'язок політичної економії з виробництвом, ринком.

Економічні закони та категорії. Поняття економічного закону, його структури. Два роду економічних законів. Пізнання та використання економічних законів. Економічні категорії як результат наукового пізнання економічних законів. Функції політичної економії. Політична економія і економічна політика.

Тема 2. Виробництво матеріальних благ і послуг. Продукт і характер праці

Соціально-економічна сутність виробництва. Фактори виробництва, їх взаємодія. Матеріальне, нематеріальне виробництво, структурні зрушення під впливом НТР. Суспільне багатство, суспільний продукт. Фази суспільного виробництва (економічна круговерть).

Рівні виробництва, розподіл праці. Просте та розширене виробництво. Інтенсифікація. Ефективність виробництва, показники, шляхи підвищення. Економіка повної зайнятості. Технологічний вибір в економіці. Закон зростання додаткових витрат. Закон зменшення прибутків. Межа виробничих можливостей. Обмеженість ресурсів.

Тема 3. Економічні потреби та інтереси

Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Економічні потреби, їх сутність та класифікація. Теорія ієрархії потреб за А. Маслоу, теорія інших факторів Гецбергера. Закони розвитку економічних потреб. Економічні інтереси: їх сутність і функції. Продукт виробництва та проблеми задоволення зростаючих потреб суспільства.

Тема 4. Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку

Економічна система : її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили та виробничі відносини економічної системи.

Економічні відношення: типи, види. Поняття системи економічних відношень, її структурних рівнів. Типи економічних систем. Організаційно-економічні і техніко-економічні відносини. Типи і еволюція економічних систем. Формаційний і загальноцивілізаційний підходи до типізації суспільства.

Власність в соціально-економічному відношенні. Суб'єкти, об'єкти власності. Структура власності та її історичні види, типи і форми. Володіння, розпорядження та використання майна. Теорія прав власності Р Коуза. Взаємозв'язок економічного та правового змісту. Типи, форми присвоєння, критерії розвитку. Юридична форма власності. Власність на засоби виробництва. Тенденції в розвитку відносин власності в Україні та у світі.

Тема 5. Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар і гроші

Форми організації виробництва. Проста і розвинена форми товарного виробництва. Натуральне, товарне виробництво, його соціально-економічні основи. Суспільна форма продуктів. Натуральний продукт. Товар, його сутність та властивості. Використання принципу подвійності, граничності. Вартість, цінність, ціна. Класифікація товарів. Теорії вартості. Трудова теорія вартості. Нетрудові теорії вартості. Теорія граничної корисності. Теорія попиту і пропозиції. Теорія А. Маршалла. Закони розвитку товарного виробництва.

Виникнення, сутність і функції грошей. Функції грошей при золотому стандарті. Раціоналістична та еволюційна теорії походження грошей. Сутність та функції сучасних грошей. Паперові гроші, чекові вклади, грошові агрегати. Закон грошового обігу та інфляція.

Тема 6. Капітал: процес виробництва і нагромадження. Наймана праця і заробітна плата

Первісне нагромадження капіталу. Особливості нагромадження капіталу в Україні. Перетворення грошей у капітал. Загальна формула руху капіталу. Альтернативні теорії зростання капіталу. Функціональні форми капіталу. Кругообіг капіталу. Основний та обіговий капітал. Прискорення обігу капіталу. Зношення основного капіталу. Амортизація.

Капітал і праця. Трудові відносини: сутність і структура. Наймана праця. Вартість робочої сили: дискусійні аспекти. Винагорода за працю. Заробітна плата: сутність, форми, системи. Теорії заробітної плати.

Номінальна і реальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата та її критерії. Заробітна плата як ціна товару робітничої сили, як об'єкт конкуренції на ринку праці. Фактори, що впливають на ринок праці. Організація заробітної плати, становлення її сучасної форми.

Тема 7. Ринок, його суть і функції. Моделі ринку. Конкуренція і ціноутворення

Поняття ринку, його основних рис. Структура, функції ринку. Механізм функціонування ринку, закон попиту і пропозиції як фундамент ринкової економіки. Позитивні, негативні сторони ринку.

Сутність, умови виникнення конкуренції. Економічний закон конкуренції. Види конкурентної боротьби. Конкуренція і монополія в плановій та ринковій економіці. Сутність і види ринкової монополії. Правила поведінки фірм-монополістів. Подвійна роль монополії. Антитрестовська політика і практика.

Принцип класифікації ринків. Ринок предметів споживання. Ринок засобів виробництва. Загальні проблеми формування цін на ресурси. Ринок капіталу та його складові. Ринок праці та розподіл трудових ресурсів. Ринок нерухомості та його особливості. Проблеми формування ринків праці, землі та капіталів в Україні. Легальний і нелегальний ринки.

Поняття та основні риси інфраструктури ринку. Товарні та фондові біржі. Особливість формування ринкової інфраструктури в регулюванні економічних процесів.

Тема 8. Домогосподарства в системі економічних відносин

Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин. Домогосподарства як постачальники ресурсів. Місце домогосподарств в кругообігу продуктів, ресурсів і доходів. Двоїста роль домогосподарств в економіці.

Тема 9. Підприємство як товаровиробник

Теоретичні основи підприємницької діяльності як основного методу господарства. Процес виробництва нової вартості, його умови, результати. Використання теорії граничної корисності в господарській діяльності. Суб'єкти та об'єкти підприємництва, його форми і види. Сутність та значення акціонерних форм господарства, холдингової компанії. Державне підприємництво, змішані компанії.

Сучасні форми великого та малого бізнесу. Поняття оптимального розміру фірми. Малий бізнес. Сучасне підприємництво як синтез великого та малого бізнесу, франчайзинг. Бізнес-план як основа створення фірми. Трудові відношення на фірмі. Регулювання державою трудових відношень. Роль профсоюзів.

Тема 10. Витрати виробництва. Валові дохід і прибуток

Поняття витрат виробництва, їх характеристика, види витрат. Витрати на собівартість. Прибуток як економічна категорія. Маса валового прибутку. Прибуток та заробітна плата. Норма прибутку, її економічна роль. Класифікація витрат: постійні, змінні, валові, середні, альтернативні, економічні, граничні, бухгалтерські. Валовий дохід, його суть та структура. Норма прибутку в умовах внутрішньогалузевої конкуренції, міжгалузевої конкуренції, монопольний надприбуток.

Сутність ціни в плановій ринковій економіці. Альтернативні теорії ціноутворення. Фактори, які впливають на ціну (вартості, співвідношення попиту та пропозиції, психологічні фактори).

Тема 11. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента

Позичковий капітал і відсоток. Джерела позичкового капіталу. Кредит: сутність, види. Банки: їх види, функції. Відсоток і норма прибутку банку. Фінансово-промислові групи, фіктивний капітал, установчий прибуток.

Централізація фінансового капіталу та збільшення її економічної могутності. Фінансово-промислові групи в Україні. Норми прибутку торгового бізнесу. Особливості торгового капіталу.

Особливість землі як чинника виробництва. Власність на землю, землеволодіння, землекористування. Земельна рента, її сутність, форми. Диференціальна земельна рента. Ціна землі. Розподіл і використання рентного прибутку. Приватна власність на землю і розвиток сільського господарства. (теорія К. Маркса, «неокласична» школа). Агропромисловий комплекс (АПК). Організаційна перебудова форм господарювання АПК. Зміна форм господарювання під час переходу до ринку.

Тема 12. Суспільне відтворення. Суспільний продукт і його основні форми

Суспільний продукт і його форми. Методи обчислення суспільного продукту. Методологічні аспекти системи національних рахунків.

Валовий внутрішній продукт, його суть і відтворювальна структура. Валовий національний продукт. Чистий національний продукт. Національний дохід. Концепції національного доходу.

Суть і види економічного відтворення: просте і розширене. Кругообіг доходу, ресурсів і продукту у процесі відтворення. Відтворення всіх елементів економічної системи. Продуктивність суспільної праці та її роль у відтворювальному процесі.

Тема 13. Розподіл національного доходу. Споживання і заощадження

Сутність та механізм розподілу прибутків. Фонд життєвих засобів як об'єкт і наслідок відносин розподілу. Основа мотиваційного механізму економічної діяльності. Розподільні відносини та їх місце у відтворювальному процесі. Диференціація доходів населення. Проблеми бідних і багатих в Україні. Необхідність перерозподілу національного доходу і доходів населення. Податки і соціальні виплати. Роль державного бюджету в перерозподілі національного доходу.

Споживання і заощадження. Доходи населення і споживання. Схильність до споживання і заощадження. Необхідність державного регулювання розподілу доходів. Прожитковий мінімум і соціальний захист населення. Сімейні прибутки. Економічний добробут народу.

Тема 14. Економічне зростання та економічний розвиток. Економічні цикли

Матеріальні чинники економічного зростання. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні. Теорії і моделі економічного зростання. Економічне зростання та економічний розвиток. Типи економічного зростання. Нагромадження. Норми нагромадження. Заощадження та інвестиції. Роль інвестицій в економічному зростанні.

Економічна рівновага та циклічність. Поняття циклічності. Теорія «недоспоживання», теорія «диспропорційності», «психологічна» теорія. Крива економічного росту. Цикл, його фаза, економічна криза. Моделі економічного циклу. Динаміка економічних показників. Середні та малі цикли, їх характерні риси. Теорія «довгих хвиль» Н.Д. Кондратьєва та Й. Шумпетера. Державне антициклічне регулювання, різні підходи.

Тема 15. Зайнятість, відтворення робочої сили та їх регулювання державою

Народонаселення та суспільний розвиток. Максимум, мінімум населення. Демографічна політика держави, її особливості в Україні. Зайнятість і безробіття. Види і форми безробіття, рівень безробіття. Специфіка ринку праці. Система соціального захисту населення. Державне регулювання зайнятості. Досвід розвинутих країн. Фактори розширеного відтворення робочої сили. Роль держави у відтворенні робочої сили.

Тема 16. Господарський механізм у системі суспільного відтворення. Держава та її економічні функції

Господарський механізм, його суть і елементи. Особливості господарського механізму ринкової економіки. Економічне програмування, національне планування. Сутність і роль держбюджету, бюджетний дефіцит. Засоби збалансування державного бюджету. Фіскальні методи регулювання виробництва.

Фінанси та їх роль, податки. Механізм грошово-кредитного регулювання. Вплив грошово-кредитної політики на рівень суспільного виробництва.

Держава як суб'єкт державного регулювання економіки. Суб'єкти та об'єкти державного регулювання економіки. Методи державного регулювання економіки. Економічні функції держави. Держава як товаровиробник. Розподіл ресурсів і суспільних благ. Роль держави в кругообігу продукту, ресурсів і доходу. Трансформація економічних функцій держави в Україні.

Тема 17. Сучасні економічні системи. Особливості розвитку перехідних економік

Основні риси та проблеми перехідного періоду до ринку. Утворення передумов формування ринкової структури. Суперечності перехідного періоду. Економічний устрій в умовах переходу до соціально-орієнтованої

економічної системи. Формування інституційних і економічних умов переходу до нової системи господарювання. Лібералізація цін, фінансова стабілізація. Приватизація, демонополізація, розвиток підприємництва, інтеграція до всесвітньої економіки. Роль держави в формуванні ринкових структур.

Змішана економіка і соціально-економічні перетворення у постсоціалістичних країнах. Структура змішаної економіки. Формування сучасних ринкових відносин і ринкової інфраструктури. Становлення державного і ринкового механізмів регулювання економіки і зайнятості. Особливості ринкової трансформації економіки України.

Приватизація як основа ринкової трансформації. Основні концепції приватизації. Корпорація як форма приватизація, суперечності, перспективи приватизації.

Тема 18. Суть і структура світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин

Сутність світового господарства та його сфери. Основні етапи розвитку світового господарства. Інтернаціоналізація і міжнародний поділ праці. Трансформаційні корпорації та їх роль. Економічна інтеграція.

Загальні міжнародні умови формування зовнішнього сектору. Суть механізму зовнішньоекономічних зв'язків. Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародні товарні ринки. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні та немитні засоби регулювання зовнішньої торгівля.

Сутність і форми міжнародного руху капіталів, його масштаби, динаміка та географія. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні кредити.

Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна валютна система, валютні ринки і валютний курс. Конвертованість валюти. Платіжний баланс та його регулювання.

Міжнародний розподіл праці, фактори його розвитку. Транснаціональні корпорації, їх взаємодія. Міжнародна міграція робочої сили.

Економічні аспекти глобальних проблем та їх вплив на економічний розвиток України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Політекономія: підручник. / під ред. Ю. В. Ніколенко. Київ: ЦУЛ, 2009. 632 с.
2. Мочерний С. В. Основи економічних знань: підручник. 2-е вид., уточн. Київ: Академія, 2003. 312 с.
3. Економічна теорія: Політекономія. підручник / За ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2006. 631 с.
4. Політична економія: навч. посіб. / за ред. О.С. Степури. К.: Кондор, 2006. 408 с.

5. Старостенко Г. Г. Політична економія: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 344 с.

6. Рибалкін В. О. Політична економія: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. О. Рибалкіна, В. Г. Бодрова та ін. Київ: Академвидав, 2004. 672 с.

7. Parkin, M., Economics, 13th Edition, Boston: Pearson Education. 2019
2. Acemoglu, D., Laibson, D., & List, J., Economics, 2nd Edition, Boston: Pearson Education, 2018. 3. Samuelson, P., & Nordhaus, W., Economics, 19th Edition, Boston: McGraw-Hill Higher Education, 2009.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки

Розвиток економічного мислення на основі вивчення конкретних історичних подій та фактів. Пізнання та наука. Завдання, предмет та об'єкт історії економічної думки. Плюралізм сучасної економічної науки та його витoki. Уявлення про Mainstream та його склад. Причини панування неокласичного підходу в економічній теорії та його недоліки. Альтернативні течії. Фрагментарність знання.

Економічна думка як відображення об'єктивних явищ та тенденцій в соціально-економічному розвитку.

Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій

Основні етапи господарської еволюції первісного суспільства, їх характеристика. Проблеми взаємодії людини та природного середовища в стародавньому суспільстві. Перший поділ праці та перехід від привласнюючого господарства до відтворювального. Виникнення землеробства, скотарства, зародження ремесла. Поява металічних знарядь.

Особливості економічного розвитку стародавнього суспільства. Східне рабство.

Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.)

Типи докапіталістичного господарства. Фази еволюції та варіації розвитку рабовласництва. Галузева структура економіки, основні форми організації виробництва в сільському господарстві та ремісництві, економічні функції держави. Господарсько-технічні досягнення.

Внутрішня та зовнішня торгівля. Генеза грошей, кредиту та податків. Причини занепаду та загибелі рабовласницької системи господарства. Зародження протофеодальних відносин (система колонату).

Загальна характеристика економічної думки Стародавнього світу. Розвиток економічного знання в період східного рабовласництва: Єгипет, Месопотамія, Індія, Китай.

Економічна думка античності як відбиття розкладу рабовласництва та зародження товарних відносин. Творчість мислителів Давньої Греції: Ксенофонт («Домоустрій»: проблеми подолання від рабовласницького господарства, поділ праці, подвійне використання блага), Платон («Держава»: концепція ідеальної держави, суперечність між потребами людей і можливостями їхнього задоволення, поділ праці як розв'язання цієї суперечності), Аристотель («Політика»: концепція ідеальної держави та рабовласництво, економіка та хрематистика – аналіз традиційної та раціональної поведінки; «Нікомахова етика»: проблеми обміну). Питання аграрних відносин та рабства в Давньому Римі: «Про землеробство» М. Катона, проект аграрної реформи братів Гракхів, трактати «Про сільське господарство» М. Варрона, Л. Колумелли.

Тема 4. Господарство і економічна думка суспільств європейської цивілізації в період середньовіччя (V-XV ст.)

Розвиток феодального господарства. Генеза феодалізму. Форми феодального землеволодіння в Західній Європі (алод, бенефіцій, феод). Основні риси феодального господарства. Галузева структура, основні господарські форми (феодальне та селянське господарство, ремісничий цех, торговельна гільдія).

Феодальне місто, його виникнення та економічна роль. Галузева структура середньовічного ремесла, значення його цехової організації. Переростання ремесла у дрібнотоварне виробництво. Внутрішня та зовнішня торгівля. Гроші, роль міста у становленні ринку.

Формування централізованих національних держав у Західній Європі. Особливості економічного розвитку Франції, Англії, Німеччини. Звичаєве право та вотчина в Західній Європі: «Салічна правда» та «Капітулярій про вілли».

Соціально-економічні передумови утворення Давньоруської держави – Київської Русі. Економічні причини та наслідки розпаду Давньоруської держави. Характеристика економічного розвитку в період феодальної роздробленості. Початок формування фільваркової системи господарства у польсько-литовський період. Економічна думка в Україні часів раннього та класичного Середньовіччя: «Руська правда», «Повість временних літ», «Повчання дітям» В. Мономаха, Галицько-Волинський літопис, твори І. Вишенського.

Економіка в релігійному світогляді християнського Середньовіччя: проблеми багатства, справедливої ціни, лихварства у А. Аврелія, І. Златоуста, Ф. Аквінського. Торгівля в ідеології ісламу. Основні ідеї «соціальної фізики» А. Ібн-Хальдуна.

Тема 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.)

Економічні передумови великих географічних відкриттів. «Жага золота» як наслідок економічного розвитку. Криза левантійської торгівлі. Економічні наслідки великих географічних відкриттів кінця XV–XVI ст. Становлення

колоніальної системи. Становлення світового ринку, зміни в напрямках торговельних шляхів. «Революція цін», її причини та наслідки. Криза натуральної системи господарства як початок становлення ринкового господарства.

Первісне нагромадження капіталу, його джерела, методи та результати. Особливості процесу первісного нагромадження в провідних країнах світу – Англії, Нідерландах, Франції. Німеччині, США.

Загальна характеристика розвитку форми та змісту економічної думки в період кризи феодалізму та затвердження товарно-грошових відносин. Перші емпіричні узагальнення: «Трактат про походження, природу, юридичну підставу та зміну грошей» Н. Орезма та закон Грешема; зародження класичної теорії грошей (залежність рівня цін від кількості грошей в обігу).

Причини, умови виникнення, загальна характеристика меркантилізму. Теорії грошового та торговельного балансу. Ранній меркантилізм (В. Стаффорд, Г. Скаруффі), пізній меркантилізм (Т. Мен, А. Монкретьєн), ідеї меркантилізму в Росії та Україні (І. Посошков, А. Ордін-Нащокін, Ю. Крижанич, М. Ломоносов). Капітал в уявленні меркантилістів. Фінансова система Дж. Ло.

Тема 6. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.)

Розлад феодальних відносин, становлення та розвиток мануфактурного виробництва в Європі, галузева структура провідних країн. Буржуазні революції в Європі та США, їх економічні та фінансові програми. Фінанси та грошовий обіг, кредит. Форми організації торгівлі. Політика торговельного балансу та протекціонізм як результат розвитку економіки.

Передумови промислової революції. Промисловий переворот в Англії, його джерела, напрями та соціально-економічні наслідки. Особливості промислового перевороту у Франції, Німеччині, США. Роль промислового перевороту у розвитку продуктивних сил.

Міжнародний поділ праці. Англія – світовий економічний лідер. Відставання у рівні економічного розвитку континентальної Європи. Протекціонізм та система реальних податків. Зростання еміграційних процесів у країнах Західної Європи та їх причини. Економічний розвиток США.

Передумови виникнення та сутність класичної політичної економії. Виникнення класичної політичної економії в Англії та Франції. Методологічні засади економічного вчення А. Сміта. Економічні погляди Д. Рікардо та їхнє значення для розвитку політичної економії. Економічні концепції Ж.-Б. Сея, ідеї Т. Мальтуса. Ліберальний реформізм Дж. Ст. Мілля. Передумови виникнення критичного напрямку політичної економії та його розвиток. Історичні умови виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі. Моделі А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуєна. Розвиток К. Марксом та Ф. Енгельсом економічної теорії капіталізму. «Капітал» К. Маркса: структура та основні проблеми.

Тема 7. Ринкове господарство країн європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)

Прогрес світової науки, техніки та технології виробництва. Структурні зміни в економіці окремих країн та продуктивних сил світу. Основні тенденції розвитку світової економіки. Концентрація промислового та банківського капіталу та передумови створення монополій. Завершальна стадія індустріалізації та формування світового ринку. Вивіз капіталу.

Економіка Англії на межі XIX–XX ст. Причини втрати нею світової економічної першості. Франція на рубежі XIX–XX ст. Аграрні суперечності, парцелярне господарство. Причини промислового відставання. Об'єднання німецьких земель за ініціативою Пруссії. Причини швидкого економічного піднесення, роль мілітаризації. Перетворення США у провідну індустріальну державу світу. Причини швидкого економічного піднесення.

Обставини розвитку суспільної думки в XIX ст., формування альтернативної ідеології буржуазного націоналізму. Започаткування системи національної політекономії в Німеччині. Значення геополітичних ідей Ф. Ліста. «Стара» історична школа (В. Рошер, Б. Гільдебранд, К. Кніс). Інституціоналізм історичної школи. «Нова» історична школа (Г. Шмоллер, К. Бюхер, Л. Brentano): історико-етичний напрям. «Юна» історична школа. М. Вебер та його «Протестантська етика та дух капіталізму»: фігура підприємця, економічна раціональність, ідеї соціально-орієнтованого господарства. В. Зомбарт: буржуазний та підприємницький дух, проблема економічних криз. Ідеї життєвого простору та формування ідеології фашизму. Загальна характеристика маржинальної революції. Методологічні принципи маржиналізму: індивідуалізм, статичний та рівноважний підходи, економічний раціоналізм, граничний аналіз, математичне моделювання. Формування неокласичного напрямку в економічній теорії (наприкінці XIX – початку XX ст.). Місце А. Маршалла в економічній теорії: метод часткової рівноваги, аналіз корисності та попиту (крива попиту, надлишок споживача, еластичність), аналіз витрат та пропозиції, рівноважна ціна та чинник часу. Модель загальної економічної рівноваги Л. Вальраса. Сутність економічної теорії добробуту. Оптимум Парето. Внесок А. Пігу в розвиток теорії добробуту (національний дивіденд, недосконалість ринку, принципи державного втручання). Фундаментальні теореми добробуту Лернера-Ланге-Ерроу.

Тема 8. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільства європейської цивілізації (перша половина XX ст.)

Монополізація економіки. США – перша індустріальна країна світу. Вивіз капіталу. Причини та наслідки повоєнної кризи в провідних країнах світу та шляхи її подолання. Економічна сутність Версальської системи. Плани Дауеса та Юнга, їх сутність та мета.

Світова економічна криза 1929–1933 рр. та її особливості в США, Німеччині, Англії, Франції. Економічні причини Другої світової війни.

Соціально-психологічний інституціоналізм. Т. Веблен та його методологічно-філософські позиції. Соціально-правовий інституціоналізм Дж. Коммонса. Статистично-кон'юнктурний інституціоналізм У. Мітчелла.

Морально-філософська позиція та економічні ідеї Дж. М. Кейнса. Теорія недосконалої конкуренції Дж. Робінсон.

Формування теоретичних джерел сучасного соціал-реформізму в 20–30х рр. ХХ ст. Англійський лейборизм. Австромарксизм (О. Бауер, К. Реннер). Німецька соціал-демократія та націонал-соціалізм. Прокомуністична спрямованість французьких соціалістів Ж. Мока та М. Деа. Програма шведської соціал-демократії. Загальна характеристика соціал-реформістських моделей економічного розвитку. Німецька, австрійська, лейбористська (фабіанська), скандинавська, французька моделі «змішаної економіки». Сучасний соціал-реформізм.

Тема 9. Розвиток національних економік країн європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина ХХ ст.)

Економічні наслідки війни для світового господарства. План Маршалла. Науково-технічна революція. Зрушення в галузевій структурі провідних країн світу. Розпад колоніальної системи. Інтеграційні процеси в економіці.

Формування трьох центрів світового капіталізму – США, Японія, Федеративна Республіка Німеччина (ФРН).

Особливості повоєнного розвитку Франції. Англійська економіка у повоєнні роки. Крах колоніальної Британської імперії та його вплив на економіку Англії.

Неолібералізм. Англійська школа: Ф. Хайек. Ордолібералізм (фрейбурзька школа): ідея соціального ринкового господарства А. Мюллера-Армака, теорія організації економіки та модель ринкового господарства В. Ойкена, економічні реформи Л. Ерхарда. Французький неолібералізм: М. Алле.

Неокласична теорія економічного зростання Р. Солоу, золоте правило Е. Фелпса. Теорія економічного зростання Р. Харрода, Є. Домара, парадокс Домара. Неокейнсіанська теорія циклу Е. Хансена, П. Самуельсона, мультиплікатор-акселератор.

Тема 10. Світове господарство та основні напрями економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)

Загальний ринок та Європейський Союз. Тенденції розвитку економіки Заходу у другій половині ХХ ст.

Теорії трансформації капіталізму А. Берлі, Г. Мінза, Р. Арона та ін. Теорії суспільства та трансформації економіки (У. Ростоу, Ж. Еллюль, Р. Арон, П. Друкер, А. Тофлер, Д. Белл). Футурологія Г. Кана та

З. Бжезинського. Методологічна основа неокласичних теорій зростання: творчість Дж. Міда, Ч. Кобба, П. Дугласа.

Тема 11. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)

Кріпацький лад – гальмування економічного розвитку. Майнова диференціація селянства. Розвиток товарного виробництва. Історичне значення скасування кріпацтва.

Початок промислового перевороту. Залучення іноземного капіталу. Розвиток промислового комплексу. Фінанси та грошовий обіг. Індустріалізація промисловості. Вплив економічної кризи 1900-1903 рр. на процес монополізації економіки. Концентрація виробництва. Промислове піднесення 1910-1913 рр. Концепція Столипінської аграрної реформи.

Вплив першої світової війни на стан економіки України. Економічний розвиток України в період революції (1917-1920 рр.). Становлення механізму воєнного комунізму. Адміністративні, воєнно-комуністичні методи організації виробництва та споживання. Становлення системи планових органів та розвиток планування промисловості. Утворення організаційних структур управління, трестів та синдикатів. Госпрозрахунок та економічне стимулювання. Особливості НЕП в Україні. Грошова реформа 1922-1924 рр. Етапи та фінансові джерела індустріалізації.

Стан української економічної думки наприкінці XIX ст. та його суспільно-історичні передумови. Загальна характеристика діяльності М.І. Туган-Барановського.

Основні періоди в діяльності Є. Слуцького, загальний зміст та новації праці «До теорії збалансованого бюджету споживача».

Основні передумови наукових пошуків М. Яснопольського. Концепція територіальної фінансової економетрії.

Тема 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці

Директивне планування. Формування адміністративно-командної системи управління економікою.

Наслідки другої світової війни для економіки України. Особливості відновлювального процесу в 1946-1950 рр.

Розвиток економіки в умовах десталінізації, «відлиги». Економічна реформа 1965 р. Перевага екстенсивного типу розширеного відтворення над інтенсивним. Адміністративні методи управління економікою та їх негативний вплив на соціально-економічний розвиток в умовах НТР.

Загальна характеристика та чинники розвитку соціально-економічної думки в Україні в радянський період, основні напрями економічної думки в період 1917 – середина 1930-х рр.

Економічна думка 60-80-х рр. як відображення кризових явищ в радянській економіці. Теоретичні концепції реформування економіки СРСР та

проблеми їх впровадження. Аналіз проблем соціалістичної власності. Проблема соціалістичного відтворення в умовах НТП. Питання управління виробництвом та господарського механізму в працях вчених-економістів України.

Тема 13. Формування засад ринкового господарства в Україні (90ті рр. ХХ ст.)

Концепція радикальної господарської реформи (1985 р.). Масштаби розвитку промисловості, зміни її структури. Аналіз причин та конкретних проявів кризових тенденцій у розвитку економіки. Криза адміністративно-командної системи управління. Структурні та територіальні диспропорції української економіки, її побудова за принципом незавершеності закінченого виробничого циклу.

Прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та Акта про державну незалежність України 24 серпня 1991 р. Розбудова національної економіки, її ринкова трансформація та інтеграція у світовий економічний простір, прорахунки й труднощі у виробленні та здійсненні незалежної економічної політики.

Сучасні пріоритети в структурі української економіки. Необхідність вдосконалення системи регулювання промисловості, реструктуризація. Основні напрями державного регулювання економіки при переході до ринку. Проблеми господарської взаємодії України з державами СНД, Східної і Центральної Європи. Інтеграція промисловості України у світовий економічний простір. Напрями розвитку сучасної економічної думки в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / С. В. Степаненко, С. Н. Антонюк, В. М. Феценко, Н. О. Тимочко / за ред. проф. С. В. Степаненка. Київ, 2010. 743 с.
2. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 288 с.
3. Мацелюх Н. П., Максименко І. А. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 382 с.
4. Історія економічних учень. У 2-х ч.: підручник. Затв. Мін. Освіти і науки України / за ред. В. Д. Базилевича. 2-ге вид., випр. Київ: Знання. 2005. 451 с.
5. Історія економічних учень: навч. посіб. / за ред. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О. Київ: КНЕУ, 2004. 431 с.
6. Проскурін П. В. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 372 с.

РОЗДІЛ 3. МІКРОЕКОНОМІКА

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Мікроекономіка як складова частина теоретичної економіки. Мікроекономіка як найважливіша складова сучасної теоретичної економіки та методологічна, термінологічна, інструментальна база конкретних економічних дисциплін. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Предмет мікроекономіки. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Методологія мікроекономічного аналізу. Мікроекономічні моделі. Нормативна та позитивна мікроекономіка.

Тема 2. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

Ринковий попит як сума індивідуального попиту усіх споживачів певного товару. Функція попиту. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача. Цінові та нецінові детермінанти попиту.

Пропозиція та закон пропозиції. Функція пропозиції. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага. Вплив змін попиту та пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку. Поняття про надлишок споживача і надлишок виробника.

Концепція цінової еластичності попиту у визначенні міри чутливості споживача до зміни цін на товари. Методичні підходи до обчислення показника еластичності. Чинники цінової еластичності попиту, особливості їх впливу. Суть абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного попиту. Взаємозв'язок між ціною та валовим виторгом за різної еластичності.

Методика обчислення коефіцієнта еластичності попиту за доходом. Суть «перехресної» еластичності попиту, методика обчислення відповідного коефіцієнта. Методика обчислення рівня цінової еластичності пропонування. Чинники, що впливають на еластичність пропонування.

Тема 3. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як суб'єкт ринку та виробничо-ринкова система. Спрощена схема ринково-виробничої системи. Поняття «адаптивність», «гнучкість» та «гомеостатичність» виробничо-ринкової системи.

Підприємство як центр прийняття рішень. Мотивація поведінки підприємства. Головні види виборів підприємства: що виробляти (продукція, роботи, послуги), як виробляти (технологія, фактори виробництва), для кого виробляти (ринки, споживачі, ціни). Фактор часу і періоди функціонування підприємства.

Параметри підприємства як мікроекономічної моделі. Поняття і параметри виробничої функції. Сукупний, середній та граничний продукт.

Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підходи до їх визначення. Альтернативні витрати та їхній склад. Сукупні, середні та граничні витрати.

Поняття загального (сукупного, валового), середній та граничний виторг. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Сукупний, середній та граничний прибуток.

Тема 4. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника

Частинна варіація факторів виробництва. Виробнича функція з одним змінним фактором та її графічне відображення. Феномен «згасання» виробничої функції. Правило спадної віддачі змінного фактору виробництва. Еластичність виробництва.

Ізоквантна варіація факторів виробництва. Виробнича функція з двома змінними факторами. Карта ізоквант. Заміщення факторів виробництва. Гранична норма технічного взаємозаміщення.

Пропорційна варіація факторів виробництва. Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування обсягів ресурсів. Постійна, спадна та зростаюча віддача від масштабу.

Оптимум виробника та ізоклинна варіація факторів. Вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску. Лінія однакових витрат – ізокоста; карта ізокост. Зміна цін на ресурси. Ефекти взаємозаміщення та випуску.

Тема 5. Витрати виробництва

Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Частинна варіація факторів виробництва і функція витрат. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткостроковому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження дохідності).

Витрати на довгострокових інтервалах. Криві довгострокових витрат (сукупних і середніх). Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору підприємства в процесі вироблення довгострокової стратегії розвитку. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску). Мінімально-ефективний розмір виробництва та структура ринку.

Тема 6. Ринок досконалої конкуренції

Ознаки й умови досконалої конкуренції. Поліполістичний спосіб поведінки суб'єктів ринку.

Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного і сукупного доходу підприємства.

Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства у короткостроковому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску. Поведінка підприємства за

умов зміни ринкової ситуації. Пропозиція фірми у короткостроковому періоді, її зв'язок з кривими витрат: графік галузевої пропозиції.

Рівновага фірми та галузі у короткостроковому періоді. Рухомість ринкового попиту та пропозиції. Тривала рівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки. Ефективність ринку досконалої конкуренції.

Тема 7. Монопольний ринок

Характерні риси чистої монополії. Бар'єри до вступу в галузь. Визначення ціни та обсягу виробництва, що максимізують прибуток. Монопольний попит. Економічні наслідки монополії. Розподіл доходу. Цінова дискримінація: умови, приклади, наслідки. Регулювання монополії. Суспільно оптимальна ціна. Ціна, яка «забезпечує» справедливий прибуток. Державне регулювання монополії. Антимонопольна політика. Закон України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від несумлінної конкуренції».

Тема 8. Олігополія та монополістична конкуренція

Основні ознаки олігополії. Причини виникнення та існування. Ступінь розповсюдження. Визначення ціни та обсягу виробництва. Чотири моделі: ламана крива попиту, зумовлене таємною змовою ціноутворення, мовчазна згода (лідерство у цінах), ціноутворення за принципом «витрати плюс». Роль нецінової конкуренції. Ефективність олігополії порівняно з іншими ринковими структурами.

Ознаки і поширення монополістичної конкуренції. Крива попиту фірми. Визначення ціни та обсягу виробництва. Компенсуючі риси. Нецінова конкуренція. Вплив рекламної діяльності на обсяг, продажу і витрати. Порівняльна характеристика ринкових структур.

Тема 9. Ринок факторів виробництва

Значення формування цін на ресурси. Попит на ресурси згідно теорії граничної продуктивності. Вартісний граничний продукт та ціна фактору. Правило використання ресурсів: $MRP = MRC$. Вплив різновиду структури ринку продукту на похідний попит. Зміни продуктивності. Еластичність попиту на ресурс виробництва. Оптимальне співвідношення ресурсів: правило найменших витрат, правило максимізації прибутку.

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Характеристика досконало конкурентного ринку праці. Граничний вигравш виробника від найму праці. Попит окремого виробника на працю. Формування галузевого та ринкового попиту на працю. Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою витрат на виробництво. Ефекти зміни доходу і заміщення за змін заробітної плати. Ринкова пропозиція послуг праці. Диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці: двосекторна модель.

Капітал як фактор виробництва, форми капіталу. Рух капіталу і капітальні фонди. Поняття позичкового проценту. Вплив ставки позичкового проценту на короткострокові інвестиційні проекти підприємців. Обґрунтування інвестиційних рішень у тривалому періоді. Поняття поточної

або дисконтованої вартості, методика її обчислення. Рівновага на ринку капіталу. Формування відсоткової ставки, як рівноважної ціни капіталу. Ринок землі. Особливості землі, як фактору виробництва. Формування пропозиції землі та попиту на землю. Фактори впливу на попит землі. Рента. Ціна землі, як капіталізована рента.

Тема 10. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація. Поняття корисності, її особливості та спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність.

Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності. Перший закон Госсена. Закон спадної граничної корисності блага, його графічне зображення.

Поняття рівноваги споживача. Модель споживання набору благ. Другий закон Госсена.

Еквіваріантний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживання.

Тема 11. Ординалістська теорія поведінки споживача

Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій. Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу. Карта байдужості.

Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення. Бюджетне обмеження і можливості споживача. Бюджетна лінія: рівняння і графічна побудова. Визначення нахилу бюджетної лінії та кута нахилу внаслідок зміни цін на блага. Вплив зміни доходу споживання на положення бюджетної лінії та процес споживання.

Рівновага споживача. Різні випадки досягнення рівноваги: кутова та внутрішня.

Тема 12. Аналіз поведінки споживача

Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу. Графічний аналіз і побудова лінії «доход-споживання». Крива Енгеля. Закон Енгеля.

Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни одного з товарів та обох товарів. Побудова лінії «ціна – споживання». Траєкторія зміни споживання внаслідок зниження цін. Побудова лінії індивідуального попиту споживача.

Ефекти заміщення та доходу як основа побудови функції індивідуального попиту в ординалістській теорії корисності. Парадокс Гіффена. Прийняття рішень в ситуаціях з ризиком.

Поняття невизначеності та ризику. Об'єктивна та суб'єктивна імовірність. Вимір ризику: очікуване значення, відхилення, дисперсія. Відношення до ризику. Методи зниження ризику. Ринкові сигнали. Аукціони. Ринкова рівновага при асиметрії інформації. Спекулювання. Хеджування.

Активи ризикові та безризикові. Взаємозв'язок ризику та прибутку. Проблема вибору для вкладника капіталу.

Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

Поняття ринкової рівноваги, її аналіз. Часткова та загальна рівновага. Ефект зворотного зв'язку. Закон Вальраса.

Рівновага обміну. Діаграма Еджворта. Крива контрактів. Крива можливостей споживачів. Загальна рівновага за Парето.

Ефективність у виробничій сфері. Розподіл виробничих ресурсів. Рівновага виробника на конкурентному ринку факторів виробництва. Крива виробничих можливостей та ефективність випуску. Ефективність на конкурентних ринках товарів.

Загальна рівновага та економіка добробуту. Сукупна ефективність конкурентних ринків. Оптимум і квазіоптимум ринкової системи. Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андреюк Н. В., Кузнецова Л. В., Салатюк Н. М. Мікроекономіка. Основи теорії та практикум: навч. метод. посіб. Київ: НУХТ, 2010. 408 с
2. Базілінська О. Я., Мініна О. В. Мікроекономіка: навч. посіб. / за ред. Базілінської О. Я. 3-те вид. випр. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 352 с.
3. Грантковський Г. Е., Косік А. Ф. Мікроекономіка: Практикум: навч. посіб. 2-ге видання. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 418 с.
4. Коуелл Ф. Микроэкономика. Принципы и анализ: пер с англ. Москва: Дело АНХ, 2011. 720 с.
5. Мікроекономіка: підручник / за наук. ред. А. П. Наливайка та ін. Київ: КНЕУ, 2011. 446 с.
6. Мікроекономіка: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2007. 677 с.
7. Наріжна Л. Д., Пономарьова Л. Н. Мікроекономіка в схемах: навч. посіб. для самостійної роботи студентів. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 160 с.
8. Оверченко В. І., Мажак З. М., Софій М. І. Мікроекономіка: навч. посіб. / за наук. ред. О. Л. Ануфрієвої. Івано-Франківськ, «ЛілеяНВ». 2015. 348 с.
9. Уфимцева О. Ю. Мікроекономіка. Курс лекцій: підручник. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. 172 с.
10. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т. М.: Республика, Т. 2. 1993. 400 с.

РОЗДІЛ 4. МАКРОЕКОНОМІКА

Тема 1. Макроекономіка як наука

Предмет і зміст модулю макроекономіки. Методологія макроекономіки: теорія і моделі. Крива виробничих можливостей. Закон зростаючих поставлених витрат. Позитивний аналіз у порівнянні з нормативним. Кругообіг продуктів та грошей.

Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Роль макроекономічних показників. Валовий внутрішній продукт (ВВП): грошовий вимір, виняток подвійного рахунку, виняток невиробничих угод. Дві сторони ВВП: розхідна і прибуткова. Інші показники національних рахунків: внутрішній валовий продукт (ВВП), чистий валовий продукт (ЧВП), національний дохід (НД), особистий дохід (ОД), прибуток після сплати податків (РД). Вимір рівня цін. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. Взаємозв'язок ВВП і економічний добробут нації.

Тема 3. Макроекономічна нестабільність

Економічні цикли і їх вплив на виробництво. Безробіття і його типи. Закон Оукена. Активна і пасивна політика держави у галузі зайнятості. Інфляція, її визначення і вимір. Причини і джерела інфляції. Інфляція попиту і пропонування. Макроекономічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика: тривала стратегія і короткотермінова практика.

Тема 4. Сукупний попит і сукупна пропозиція

Основи аналізу попиту і пропозиції: закон попиту, закон пропозиції, ринкова рівновага. Крива сукупної пропозиції: кейнсіанський (горизонтальний) відрізок, класичний (прямовисний) відрізок, проміжний (висхідний) відрізок. Нецінові чинники сукупної пропозиції. Рівновага: реальний обсяг виробництва і рівень цін. Зміни в рівновазі.

Тема 5. Теорія зайнятості: споживання, заощадження та інвестиції

Класична теорія зайнятості. Закон Сея. Кейнсіанська економічна теорія, її інструментарій. Крива попиту на інвестиції. Нестабільність інвестицій.

Тема 6. Національний ринок та його рівновага

Визначення рівноважного ЧВП. Заплановані і фактичні інвестиції. Зміна рівноважного ЧВП і мультиплікатор. Рівновага і ЧВП в умовах повної зайнятості: рецесійний і інфляційний розрив. Зовнішня торгівля і рівноважний обсяг виробництва. Чистий експорт і сукупні видатки.

Тема 7. Державне регулювання макроекономічних процесів

Державне економічне регулювання економіки. Форми і засоби регулювання. Методологічні основи макроекономічного планування.

Сутність бюджетного дефіциту. Концепція регулювання бюджетного дефіциту. Методи боротьби з дефіцитами державного бюджету.

Сутність державного боргу. Причини зростання державного боргу, проблеми його обслуговування. Економічні наслідки державного боргу.

Тема 8. Фіскальна політика держави

Дискреційна фіскальна політика. Урядові закупки і рівноважний ЧВП. Оподаткування і рівноважний ЧВП. Мультиплікатор збалансованого бюджету. Бюджетний дефіцит і державний борг. Недискреційна фіскальна політика. Зовнішня торгівля і рівноважний обсяг виробництва. Чистий експорт і сукупні видатки. Графік чистого експорту.

Тема 9. Банківська система

Гроші, їх роль в економіці. Функції грошей. Пропозиція грошей і попит на гроші. Попит на гроші для угод та попит на гроші з боку активів. Чинники, які впливають на попит на гроші для угод та попит на гроші з боку активів. Загальний попит на гроші. Рівновага на грошовому ринку.

Балансовий звіт комерційного банку. Резервна норма. Надлишкові резерви. Прибуток і ліквідність банку. Грошовий мультиплікатор. Банківська система України.

Тема 10. Кредитно-грошова (монетарна) політика

Цілі кредитно-грошової політики, її інструменти: операції на відкритому ринку, зміна резервної норми, зміна облікової ставки. Другорядне селективне регулювання. Кредитно-грошова політика і рівноважний ЧВП: кейнсіанський погляд, політика дешевих грошей, політика дорогих грошей. Ефективність кредитно-грошової політики. Кредитно-грошова політика і міжнародна економіка. Міжнародна стабільність і торговельний баланс.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2007. 703 с.
2. Економічна теорія. Макроекономіка: підручник / за ред. В. М. Тарасевича. Київ: Знання, 2012. 206 с.
3. Жидченко В. Д., Пономаренко О. В. Макроекономіка: підручник. Донецьк, 2010. 420 с.
4. Macroeconomics by Campbell R. McConnell, Brue, and Flynn, 20th edition, McGraw-Hill, 2015.
5. Макроекономіка: навч. посіб. / під ред. проф. М. А. Сіроштана. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. 184с.
6. Палехова В. А. Макроекономіка: навч. посіб. 2-ге вид., доп. та перероб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 304 с.
7. Панчишин С. М. Макроекономіка: навч. посіб. Вид. 3-тє, стереотипне. Київ: Либідь, 2005. 616 с.

8. Радіонова І. Ф. Макроекономіка: теорія і практика: підручник. Київ: ЦУЛ, 2004. 350 с.

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. Основи підприємництва

Основна економічна проблема і роль підприємства в її вирішенні. Поняття, цілі і напрями діяльності підприємства.

Підприємництво, як сучасна організація господарювання та його правові форми. Договірні взаємовідносини та партнерські зв'язки в підприємницькій діяльності. Міжнародна підприємницька діяльність. Регулювання діяльності підприємств на підставі положень господарського кодексу України.

Тема 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Класифікація та структура підприємств. Характеристика організаційно-правових форм підприємств. Добровільні та інституціональні об'єднання підприємств (фірми, організації). Передумови появи нових організаційних форм підприємств. Особливості виникнення та функціонування мережоподібних підприємств.

Тема 3. Зовнішнє середовище господарювання підприємства

Сутнісно-змістовна характеристика ринкового середовища господарювання підприємств та організацій. Ознаки структуризації ринкового середовища та види ринків. Оцінка основних принципів поведінки суб'єктів господарювання на вітчизняному і світовому ринках.

Тема 4. Структура та управління підприємством

Сутність і функції процесу управління діяльністю підприємств. Методи управління діяльністю підприємств. Організаційні структури управління підприємствами. Поняття, види та значення інфраструктури підприємства. Відтворення та розвиток інфраструктури підприємства. Вищі органи державного управління підприємствами та організаціями.

Тема 5. Ринок і продукція

Антимонопольне регулювання підприємницької діяльності: світовий досвід. Попередження створення монопольних утворень: визначення монопольного становища, розрахунок рівня концентрації ринку. Види, захист від недобросовісної конкуренції. Відповідність за порушення конкурентного законодавства. Загальна характеристика продукції (послуг) підприємства. Показники вимірювання обсягу продукції підприємства.

Тема 6. Товарна та цінова політика підприємства

Функції, принципи і концепції товарної політики підприємства. Обґрунтування маркетингової товарної стратегії і тактики підприємства.

Особливості визначення суспільного попиту на окремі види продукції (послуги) підприємства. Ціни на продукцію (послуги) підприємства: сутнісна характеристика, види, функції. Методи ціноутворення на продукцію (послуги) підприємства. Система діючих цін (тарифів) в економіці України та її регулювання.

Тема 7. Прогнозування та планування діяльності підприємства

Сутність прогнозування діяльності підприємств. Методологічні основи планування діяльності підприємств. Стратегія розвитку підприємства. Бізнес-планування діяльності підприємства. Тактичне планування діяльності підприємства. Поточне (оперативне) планування діяльності підприємства. Методика розрахунків основних планових показників роботи підприємства та розмірів збитків, заподіяних порушенням господарських договорів.

Тема 8. Обґрунтування виробничої програми підприємства

Складання виробничої програми підприємства. Ресурсне обґрунтування виробничої програми випуску продукції (надання послуг) підприємства. Розробка і формування виробничої програми за двома складовими обсягу продукції в натуральних та вартісних вимірниках. Методи розрахунку можливого обсягу виробництва продукції за наявною потужністю підприємства. Особливості виявлення резервів збільшення потужності за рахунок використання внутрішньо-виробничих резервів, здійснення певних організаційно-технічних заходів.

Тема 9. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Поняття, класифікація та структура персоналу підприємства. Визначення чисельності окремих категорій працівників підприємства. Кадрова політика і система управління персоналом. Оцінка персоналу як важливого елементу управління трудовим колективом. Продуктивність праці персоналу: сутність, методи визначення та чинники зростання. Форми та системи оплати праці персоналу підприємств. Мотивація трудової діяльності і працівників підприємств. Доплати і надбавки до заробітної плати та організація преміювання персоналу підприємств. Участь працівників у прибутку підприємства.

Тема 10. Інтелектуальний капітал

Загальна характеристика інтелектуального капіталу: нематеріальні ресурси та активи підприємства. Класифікація та структура нематеріальних ресурсів та активів підприємства. Правовий захист, оцінка та знос нематеріальних активів підприємств в Україні.

Тема 11. Основний капітал

Загальна характеристика основного капіталу підприємства. Класифікація та структура основних фондів підприємства. Знос, амортизація і

відтворення основних фондів підприємства. Ефективність відтворення та використання основного капіталу підприємства.

Тема 12. Оборотний капітал

Загальна характеристика оборотного капіталу підприємства. Сутність кругообігу обігових коштів підприємства. Класифікація та структура оборотних фондів підприємства. Нормування обігових коштів підприємства. Ефективність використання обігових коштів. Джерела формування оборотного капіталу підприємства.

Тема 13. Інвестиції

Загальна характеристика інвестиційних ресурсів. Методи фінансово-економічної оцінки інвестиційних проектів. Формування і регулювання фінансових інвестицій. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень і фінансових інвестицій. Інвестиційні проекти підприємств та організацій. Оцінка ефективності виробничих інвестицій. Оцінка ефективності фінансових інвестицій.

Тема 14. Інноваційна діяльність

Загальна характеристика інновацій та науково-технічного потенціалу підприємства. Оцінка ризику в інноваційних проектах. Інноваційно-організаційний прогрес розвитку підприємств. Оцінка ефективності технічних нововведень. Оцінка ефективності організаційних нововведень.

Тема 15. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства

Основні етапи планування технічного розвитку підприємства. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства. Витрати надання та ефективність лізингу як форми оновлення технічної бази діяльності підприємства. Формування й використання виробничої потужності підприємства.

Тема 16. Матеріально-технічне забезпечення і виробнича логістика

Характеристика матеріально-технічного забезпечення виробництва. Статична детермінована система матеріально-технічного забезпечення без дефіциту. Статична детермінована система матеріально-технічного забезпечення з дефіцитом. Сутність та функції виробничої логістики.

Тема 17. Організація операційної діяльності

Структура та принципи організації виробничого процесу. Організаційні типи виробництва. Методи організації виробництва. Підготовка виробництва. Суспільні форми організації виробництва. Методи поєднання операцій та їхній вплив на виробничий цикл. Тенденції розвитку потокового виробництва. Сучасні напрями розвитку форм організації виробництва.

Тема 18. Системи забезпечення конкурентоспроможності продукції

Конкурентоспроможність продукції підприємства: сутнісна характеристика, оцінка, засоби забезпечення. Державний нагляд за якістю продукції підприємства. Внутрішньовиробничий технічний контроль. Стандартизація й сертифікація продукції (послуг) підприємства. Міжнародні стандарти в системах управління якістю продукції.

Тема 19. Витрати підприємства

Загальна характеристика витрат на виробництво продукції (роботи, послуги) підприємства. Сукупні витрати та собівартість продукції (роботи, послуги) підприємства. Собівартість окремих виробів підприємства. Управління витратами на підприємстві. Пряме оподаткування діяльності підприємств. Непряме оподаткування діяльності підприємств. Місцеві податки та збори з результатів діяльності підприємств.

Тема 20. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Зміст і форми фінансової діяльності підприємства (організації). Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства: сутність, порядок визначення. Формування і використання прибутку підприємства. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства (організації). Оцінка соціальної ефективності діяльності підприємства.

Елементи системи оподаткування та їх вплив на ефективність діяльності підприємства. Сутнісна характеристика та вимірювання інтегральної ефективності виробництва. Чинники зростання інтегральної ефективності виробництва (діяльності підприємства).

Тема 21. Трансформація і реструктуризація підприємств

Сутність господарського ризику. Загальна характеристика процесу трансформації підприємств (організацій). Зміст і форми реструктуризації підприємства (організації). Загальна характеристика процесу банкрутства та ліквідації підприємств (організацій). Методичні основи визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.

Тема 22. Оптимізація бізнес-процесів підприємства

Оптимізація бізнес-процесів підприємства: сутність та напрями реалізації. Проблеми залучення іноземних інвестицій у вітчизняні виробничі підприємства. Сучасні загальні та пріоритетні напрямки інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Тема 23. Економічна безпека підприємства

Характеристика економічної безпеки підприємства за ринкових умов господарювання. Система економічної безпеки підприємництва. Етапи забезпечення економічної безпеки підприємства. Аналіз рівня економічної безпеки підприємства. Комерційна таємниця підприємства: визначення,

правовий захист. Служба безпеки на підприємстві: характеристика, склад, основні функції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор Видавництво, 2016. 378 с.
2. Демченко В.І., Хотомлянський А.Л., Тюріна В.В. Економіка підприємства: навчально-методичний посібник. Донецьк: ТОВ «Технопак», 2012. 207 с.
3. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. Київ: ЦУЛ, 2011. 728 с.
4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Г. О. Швиданенко. Київ: КНЕУ, 2009. 814 с.
5. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 3-тє, без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 528 с.
6. Березін О. В, Бутенко Н. В. Економіка підприємства: практикум: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 254 с.
7. Економіка підприємства: навч. посібник / за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Підвігіної, Б. М. Сердюка. Київ: Ельга-Н, КНТ, 2007. 780 с.

**ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ІСПИТУ – СПІВБЕСІДИ
для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань
(спеціальності), ніж та, що зазначена у дипломі магістра (спеціаліста)**

Передмова

Згідно Правил прийому до Донецького державного університету управління у 2020 р. вступникам, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, що зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), призначається додаткове вступне випробування у формі співбесіди, яку приймає предметна комісія зі спеціальності перед вступним іспитом зі спеціальності з метою оцінювання базових знань, умінь та навичок вступника зі спеціальності 051 «Економіка».

Критерії оцінювання

Оцінювання додаткового вступного випробування – співбесіди для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), відбувається за двобальною шкалою: «склав» / «не склав».

Відповідь зараховується з оцінкою «склав» у таких випадках:

- вступник дає розгорнуту та теоретично правильну відповідь на поставлене питання, послідовно, логічно, обґрунтовано, безпомилково викладає матеріал, може навести впевнено і правильно приклади для більшої повноти відповіді;
- вступник володіє знаннями на рівні попереднього пункту, але допускає окремі несуттєві помилки, робить помилки у формулюванні окремих понять і категорій;
- вступник дає неповну відповідь на поставлене питання, допускає помилки, спрощено викладає матеріал.

Відповідь зараховується з оцінкою «не склав» у таких випадках:

- вступник дає неправильну відповідь, допускає суттєві помилки, показує поверхові знання і розуміння основного програмного матеріалу, непослідовно викладає матеріал, невміло робить узагальнення та висновки;
- вступник не відповідає на поставлене питання, а також на уточнюючі питання членів комісії.

Вступники, знання яких було оцінено як «не склав», до участі в наступних вступних випробуваннях не допускаються.

Перелік питань до додаткового вступного іспиту-співбесіди:

1. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи.
2. Економічні відносини і їх структура.
3. Відносини власності.

4. Загальна структура економічної системи суспільства.
5. Товарне виробництво, умови та причини виникнення.
6. Гроші – розвинута форма товарних відносин. Функції грошей.
7. Інфляція, її суть та основні причини.
8. Конкуренція в системі товарного виробництва: суть і загальні ознаки.
9. Робоча сила як виробничий ресурс і специфічний товар.
10. Доходи населення: джерела та структура.
11. Оборот капіталу і вартості реалізованої продукції.
12. Зношення основного капіталу та його види. Амортизація та її норма.
13. Величина заробітної плати і закономірності її зміни. Номінальна і реальна заробітна плата.
14. Кредит, його суть і форми.
15. Безробіття та його види, втрати економіки від безробіття.
16. Основні глобальні проблеми сучасності.
17. Політика приватизації та її наслідки.
18. Попит на чинники виробництва.
19. Товарні біржі: сутність, види, особливості.
20. Ринок, моделі ринків.

Рекомендована література:

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2007. 703 с.
2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 3-тє, без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 528 с.
3. Економічна теорія. Мікроекономіка : Підручник / За ред. В. М. Тарасевича. К.: «Знання», 2012. 134 с.
4. Економічна теорія: Політекономія. підручник / За ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2006. 631 с.
5. Економічна теорія: Політекономія. підручник / За ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2006. 631 с.
6. Історія економічних учень. У 2-х ч.: підручник. Затв. Мін. Освіти і науки України / за ред. В. Д. Базилевича. 2-ге вид., випр. Київ: Знання. 2005. 451 с.
7. Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2 т. М.: ИНФРА-М, 2002. 972 с.
8. Манків Г.Н. Макроекономіка. К.: Основи, 2000. 588 с.
9. Мочерний С. В. Основи економічних знань: підручник. 2-е вид., уточн. Київ: Академія, 2003. 312 с.